

Kvalitativní sociologické metody jako nástroj evaluace

Pre-con workshop ČES

14. června 2023

Lektoři

Sarah Komarová (komasova@stem.cz)

Marek Pour (pour@stem.cz)

Program

13:00 – 13:10 Představení setkání

13:10 – 14:00 Evaluace: Kontext, důvody, předpoklady a cíle

14:00 – 14:10 Pauza

14:10 – 15:00 Kvalitativní metody evaluace

15:00 – 15:10 Pauza

15:00 – 16:00 Příklady analýzy a shrnutí

Cíle dnešního setkání

Na základě teorie i konkrétních příkladů z praxe poskytnout orientaci v možnostech a typech kvalitativního výzkumu pro:

- Tvorbu evaluačních zadání (definici analytických cílů a porozumění limitům)
- Zhodnocení volby metody vzhledem k zadání
- Kritickou evaluaci kvality
- Rozšíření vlastních analytických kompetencí

Evaluace a její definice

„Evaluation is an applied inquiry process for collecting and synthesizing evidence that culminates in conclusions about the state of affairs, value, merit, worth, significance, or quality of a program, product, person, policy, proposal, or plan. Conclusions made in evaluations encompass both an empirical aspect (that something is the case) and a normative aspect (judgment about the value of something). It is the value feature that distinguishes evaluation from other types of inquiry, such as basic science research, clinical epidemiology, investigative journalism, or public polling.“ (Fournier, 2005; Mertens, 2010)

Evaluace a metody

Sociologie ?
Psychologie ?
Pedagogika ?
Veřejná politika?
Ekonomie?
Statistika?

Teoretická východiska?

Výzkum x evaluace?

Oborovost a částečně i metody v závislosti na tom, co hodnotíme

Program BETA

Program veřejných zakázek ve výzkumu, experimentálním vývoji a inovacích pro potřeby

Parenting for Lifelong Health

A suite of parenting programmes to prevent violence

Oborovost a částečně i metody v závislosti na tom, co hodnotíme

- 1) Vzdělávací programy ve školách
- 2) Programy pro sociální pracovníky v sociálních službách
- 3) Programy veřejných zakázek (př. financování VaVal)
- 4) Programy přeshraniční spolupráce

...ale i příbuzné přístupy – různé formy assessmentu:

Technology assessment (př. hodnocení dopadu moderních technologií na společnost)

Předpoklady úspěšné evaluace – výběr typu evaluace

Formativní evaluace

Procesní evaluace

Outcome evaluace (př. efektivity)

Ekonomická evaluace

Evaluace dopadu

Zdroj: Centers for Disease

control and Prevention (2023):

Dostupné z

<https://www.cdc.gov/std/program/pupestd/types%20of%20evaluation.pdf>

Evaluation Types	When to use	What it shows	Why it is useful
Formative Evaluation Evaluability Assessment Needs Assessment	<ul style="list-style-type: none"> • During the development of a new program. • When an existing program is being modified or is being used in a new setting or with a new population. 	<ul style="list-style-type: none"> • Whether the proposed program elements are likely to be needed, understood, and accepted by the population you want to reach. • The extent to which an evaluation is possible, based on the goals and objectives. 	<ul style="list-style-type: none"> • It allows for modifications to be made to the plan before full implementation begins. • Maximizes the likelihood that the program will succeed.
Process Evaluation Program Monitoring	<ul style="list-style-type: none"> • As soon as program implementation begins. • During operation of an existing program. 	<ul style="list-style-type: none"> • How well the program is working. • The extent to which the program is being implemented as designed. • Whether the program is accessible an acceptable to its target population. 	<ul style="list-style-type: none"> • Provides an early warning for any problems that may occur. • Allows programs to monitor how well their program plans and activities are working.
Outcome Evaluation Objectives-Based Evaluation	<ul style="list-style-type: none"> • After the program has made contact with at least one person or group in the target population. 	<ul style="list-style-type: none"> • The degree to which the program is having an effect on the target population's behaviors. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tells whether the program is being effective in meeting it's objectives.
Economic Evaluation: Cost Analysis, Cost-Effectiveness Evaluation, Cost-Benefit Analysis, Cost-Utility Analysis	<ul style="list-style-type: none"> • At the beginning of a program. • During the operation of an existing program. 	<ul style="list-style-type: none"> • What resources are being used in a program and their costs (direct and indirect) compared to outcomes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Provides program managers and funders a way to assess cost relative to effects. "How much bang for your buck."
Impact Evaluation	<ul style="list-style-type: none"> • During the operation of an existing program at appropriate intervals. • At the end of a program. 	<ul style="list-style-type: none"> • The degree to which the program meets its ultimate goal on an overall rate of STD transmission (how much has program X decreased the morbidity of an STD beyond the study population). 	<ul style="list-style-type: none"> • Provides evidence for use in policy and funding decisions.

Příklad: Participativní metody a jejich využití

Projekt GoNano (2017–2020): Horizon 2020

- Cílem projektu bylo participativními procesy a metodami podpořit odpovědný výzkum a inovace v oblasti nanotechnologií
- Participativní metody s různými typy aktérů jako jeden ze způsobů vzájemného působení a formování (kupř. programu)

...“Ukazuje se, že prvním krokem by mohla být výměna slova seznámit za slovo seznamovat: není novým zjištěním, že jednostranné a jednorázové informování veřejnosti o technologiích do značné míry nefunguje...” (Simis et al., 2016)

Předpoklady úspěšné evaluace – shoda mezi sledovanými cíli a naším měřením

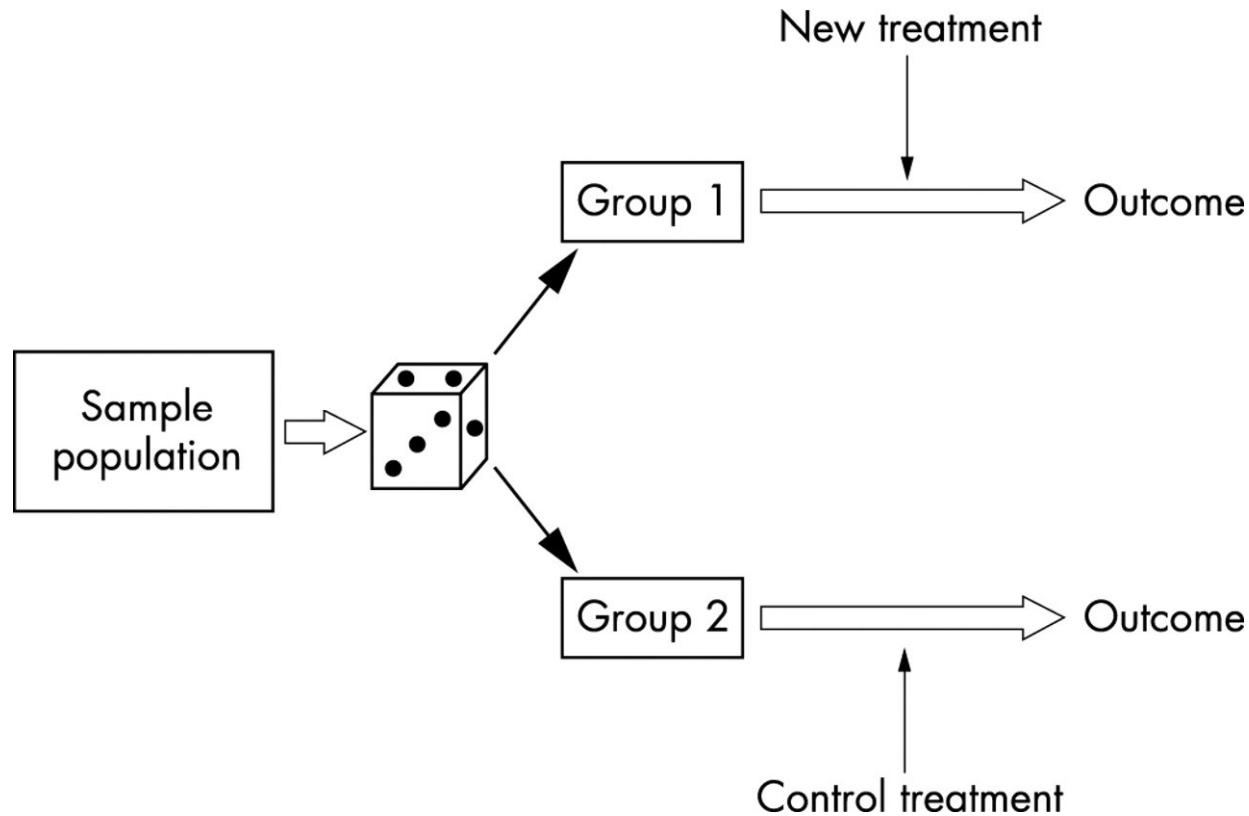
- 1/ „A common pitfall in program evaluation is that even when theories of change are created, there is a mismatch between program goals and what they measure.“ (Schindler et al., 2019; IDEAS Impact framework)
- 2/ „...It takes time to gather and analyze data, and it’s easy to lose sight of the questions you started with—people get busy, and often by the time the results of an evaluation come in, everyone has already moved on and is occupied with other things.“ (IDEAS Impact framework)

Předpoklady úspěšné evaluace – teorie změny

„TOCs create a framework for examining not just *whether* a program is effective, but also *how, why, and under what conditions* a program does or doesn't work.“ (Schindler et al., 2019)

Teorie změny popisuje očekávané vazby mezi **vstupy, aktivitami, výstupy, výsledky a dopady** (Logický model) – technopolis (2013)

Předpoklady úspěšné evaluace – RCT design

Předpoklady úspěšné evaluace – zaměření se na “věrnost implementace” programu

Fidelity is the: “extent to which delivery of an intervention adheres to the protocols and program model originally developed” (Mowbrey et al., 2003)

„Implementation fidelity refers to the degree to which an intervention or programme is delivered as intended. Only by understanding and measuring whether an intervention has been implemented with fidelity can researchers and practitioners gain a better understanding of how and why an intervention works, and the extent to which outcomes can be improved.“ (Carrol et al., 2007)

Předpoklady úspěšné evaluace – zaměření se na procesní část programu obecně

Issue: Typical research methods reveal how programs work on average for those who receive them.

Issue: Conventional approaches to evaluation tend to focus on proving rather than learning and improving.

Issue: New programs, products, and services are often developed without input from practitioners and community members.

Issue: Program developers and innovators tend to work in isolation.

Zdroj: IDEAS Framework – Framework overview

Další ohledy

- Zakázka: Existuje zájem o výsledky evaluace a jejich využití (?)
  - Existuje realistické očekávání, co evaluace obnáší (?)
  - Existuje nejistota o tom, co vyjde
  - Příjemce je ochotný akceptovat “nulové výsledky“
  - Výzkumné „odpovědi“ stojí na výsledcích analýzy a využitých metodách, nikoli na intuici nebo přesvědčení zúčastněných
-
- Co chápou sami aktéři jako klíčové cíle projektu?
  - Z jaké role toto chápání vychází?

Zdroje a inspirace k evaluaci jako tématu

BetterEvaluation.org

Carroll, C., Patterson, M., Wood, S., Booth, A., Rick, J., & Balain, S. (2007). A conceptual framework for implementation fidelity. *Implementation science*, 2, 1-9.

Centers for Disease control and Prevention (2023): Dostupné z <https://www.cdc.gov/std/program/pupestd/types%20of%20evaluation.pdf>

Fournier, D. M. (2005). Encyclopedia of evaluation.

IDEAS Impact Framework (2023). Dostupné z: ideas.developingchild.harvard.edu

Mertens, D. M. (2010). *Research and Evaluation in Education and Psychology: Integrating Diversity With Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods*. Itálie: SAGE Publications.

Schindler, H. S., McCoy, D. C., Fisher, P. A., & Shonkoff, J. P. (2019). A historical look at theories of change in early childhood education research. *Early Childhood Research Quarterly*, 48, 146-154.

Simis, M. J., Madden, H., Cacciatore, M. A., & Yeo, S. K. (2016). The lure of rationality: Why does the deficit model persist in science communication?. *Public understanding of science*, 25(4), 400-414.

T MOWBRAY, C. A. R. O. L., Holter, M. C., Teague, G. B., & Bybee, D. (2003). Fidelity criteria: Development, measurement, and validation. *The American journal of evaluation*, 24(3), 315-340.

Technopolis (2013). Referenční evaluační model. Dostupné z: https://www.tacr.cz/dokums_raw/evaluacni_referencni_model.pdf

Zdroje a inspirace k evaluaci jako tématu

IDEAS Impact Framework – ideas.developingchild.harvard.edu

BetterEvaluation.org: rychlé tipy

Technopolis: Referenční evaluační model

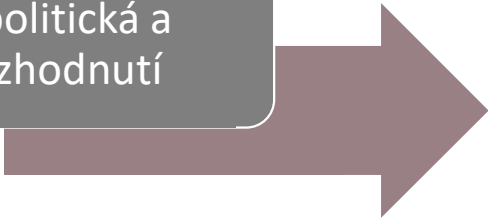
Mertens, D. M. (2010). Research and Evaluation in Education and Psychology: Integrating Diversity With Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods. Itálie: SAGE Publications.

Design analýzy

Cíle analýzy

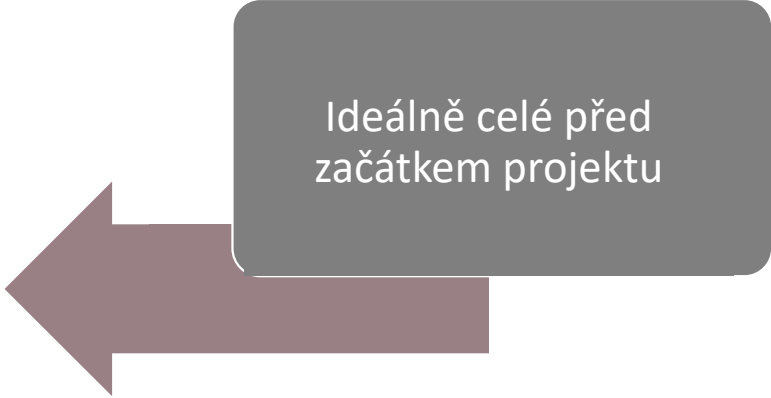

Analýza může nabídnout strategie řešení, nemůže nahradit politická a ideová rozhodnutí

Tvorba designu

1. Identifikace předmětu evaluace
  - Co budeme hodnotit?
2. Formulace analytického zadání
  - Co na tom budeme hodnotit?
  - Vzhledem k čemu?
3. Analýza dosavadního poznání
  - Jakým způsobem to hodnotili jinde?
4. (Tvorba hypotéz)
  - potenciální vysvětlení
  - variantní scénáře
  - vychází z dostupných poznatků
5. Konceptualizace pojmů
  - vymezení relevantních aspektů hodnocení
6. Operacionalizace aspektů
  - Jak budeme aspekty měřit?
  - chybná operacionalizace znemožní relevantní zhodnocení
7. Volba metody sběru dat
  - Zvážit, co je vhodné převzít
  - Kde vezmeme podklady k měření?
  - Jak je shromáždíme?
8. Sběr a rozbor dat
9. Analýza poznatků a jejich soupis
10. Tvorba doporučení

Ideálně celé před
začátkem projektu

Zdroje dat

Typy zdrojů:

- Číselné vstupy
- Textové materiály
- Mluvené slovo
- Vizuální materiály
- Záznamy praxe

Existence dat

- Sběr již existujících dat:
  - Méně náchylný na zkreslení
  - Omezen existencí dat
  - Jasná výběrová kritéria pro zařazení do souboru:
    - Datum vzniku
    - Typ zdroje
    - Kritérium pro zařazení (vše, celkové téma textu, klíčová slova, konkrétní slovo/ slovní spojení)
- Produkce dat:
  - Náchylnější na zkreslení
  - Není omezeno existujícími zdroji
  - Kritéria vycházejí zejména z vlastností respondentů/zdrojů

Výběrové metody

- Teoretický výběr
  - Neznalost základního souboru, rozsahu, průběžný výběr, teoretická saturace
- Statistický výběr
  - Znalost základního souboru, n, distribuce, jednorázový, předem definovaný
- Metody:
  - Náhodný výběr (nebo stratifikované výběry)
  - Vzorkování (maximální variance, deviantní, homogenní...)
  - Sněhová koule
  - Oportunistické/pohodlí

Kvalitativní metody

Metody zpracování dat

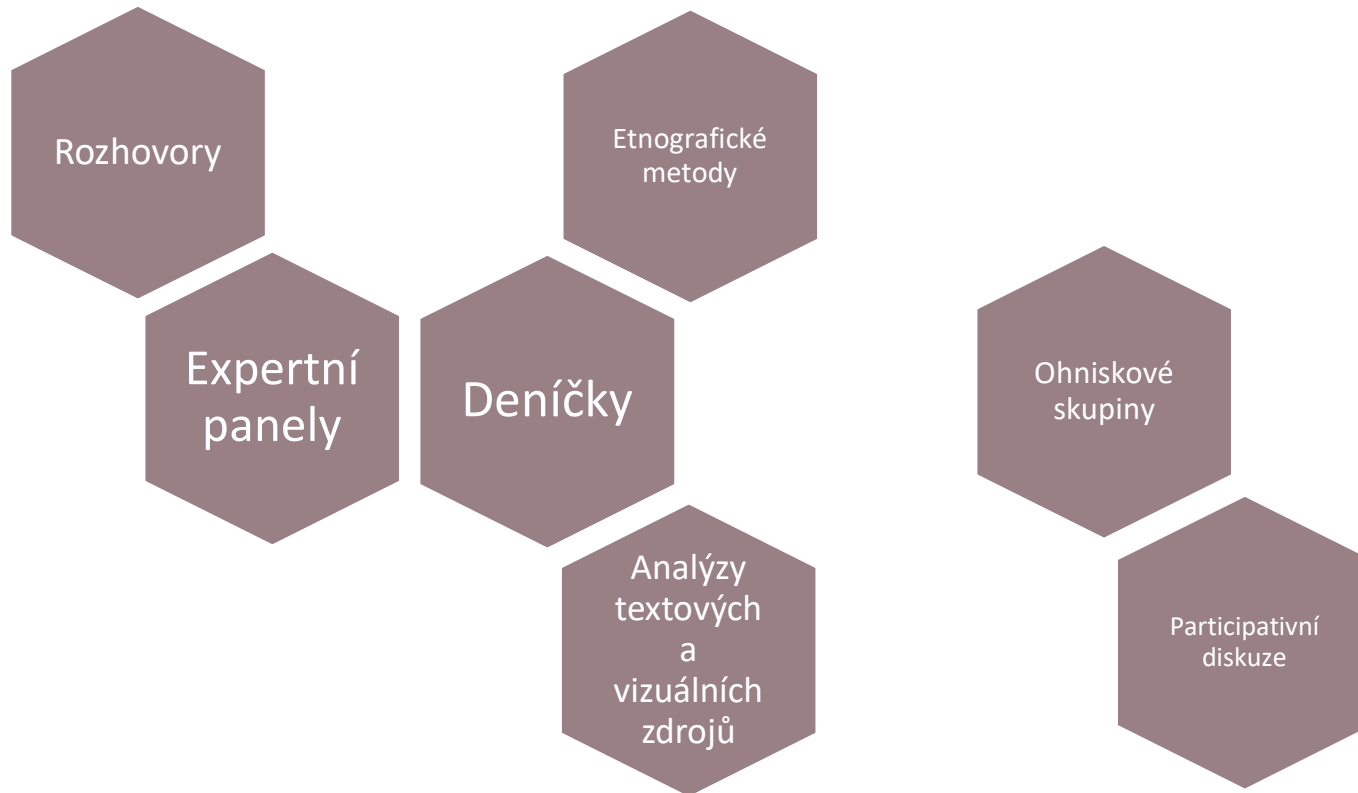
- Existují různé postupy, jak data systematizovat: **výzkumné metody**
- Odlišné postupy umožňují:
  - zpracovat různé typy vstupů
  - zodpovědět různé typy otázek
- Hlavní rozdíly:
  - Detail popisu
  - Přítomnost vysvětlení
  - Přenositelnost
  - Zobecnitelnost

Kvalitativní metody

- Data:
  - Umožňují zpracovat data s nízkou mírou strukturovanosti
  - Umožňují zpracovat data, která nejsou navázána na vlastnosti populace jako celku
  - Využívá data menšího rozsahu
- Cíle:
  - Detailní popis jevu (včetně vnitřní klasifikace)
  - Porozumění příčinám a motivacím (Proč?)
  - Detailní zkoumání vztahů mezi jevy
  - Odpovídá na otázky po kvalitě jevu (Jak? Jakým způsobem?)
- Limity:
  - Neumožňuje vyvozovat závěry o míře nebo proporcích v celku
  - Neumožňuje exaktní testy hypotéz

Metody sběru dat

Metody

Rozhovory

- Tvorba dat
- Typy rozhovorů:
  - Strukturované rozhovory/dotazníky
    - Důraz na formální shodu
    - Dobrá porovnatelnost odpovědí, převedení na čísla, snazší na sběr i odpovídání, rychlejší
    - Otázky výrazně utvářejí odpovědi, mohou minout podstatu problému
  - Polo-strukturované rozhovory
    - Definice témat a subtémat
    - Jednotlivé otevřené otázky a doplňující otázky
    - Definovaný obsah požadované odpovědi (probes)
  - Hlubkové rozhovory
    - Definována pouze témata, respondent je popisuje a rozvíjí
    - Zájem o respondentovy interpretace, motivace i pojmy, rozvíjení reakcí respondenta
    - Umožňuje porozumět komplexním oblastem
    - Naprostá otevřenost světu a hodnotám respondenta
    - Špatná porovnatelnost jednotlivých výpovědí
    - Zpravidla na začátku výzkumu jako nezbytná prerekvizita k formulaci vhodných otázek
    - Vysoké nároky na tazatele – citlivé reakce, rozvíjení výpovědí, nevnáší vlastní postoje
- Rozhovory se nahrávají (se souhlasem respondenta)
- Doslovné přepisy (transkripty)
- Anonymizace
- Délka rozhovoru by neměla přesáhnout zhruba 60 minut

Hlubkové rozhovory

- Umožňují do hloubky rozkrýt postoje, hodnocení a zkušenosti dotazovaného
- Zkušený tazatel vede respondenta tak, aby vyšly najevo klíčové motivy jeho postojů
- Podkladem pro rozhovor je scénář se seznamem otázek, tazatel citlivě reaguje na odpovědi respondenta tak, aby co nejvíce obohatil informační pole tématu.
- Klíčové pro realizaci hlubkových rozhovorů je určit cílovou skupinu respondentů.

Pozitiva

- Ponor do motivací, zkušeností, příčinných souvislostí
- Vhodná doplňková metoda ke kvantitativnímu šetření
- Nízké finanční náklady
- Možnost práce s expertními skupinami

Negativa

- Nízká zobecnitelnost zjištění na celou populaci
- Časová náročnost na sběr a analýzu
- Odborné nároky na tazatele (jeho přístup může výrazně ovlivnit výsledky)
- Odborné nároky na zpracování výsledků

Ohniskové skupiny (focus groups)

- Umožňuje pochopení různých perspektiv, postojů, hodnocení a argumentů.
- Významná je možnost zkoumat interakci mezi účastníky (argumentace, její dopad). Konfrontace různorodých zkušeností účastníků přispívá k prohloubení poznatků a přináší další hodnotu v porovnání s rozhovorem.
- Řízená zkušeným moderátorem podle připraveného „scénáře“ – sady otázek v blocích
- Zpravidla 6-9 osob
- Varianta - triády

Pozitiva

- Ponor do motivací, zkušeností, příčinných souvislostí
- Nízké finanční náklady
- Možnost zkoumat argumentační strategie
- Rychlejší nasycení vzorku (identifikace názorových proudů)

Negativa

- Nízká zobecnitelnost zjištění na celou populaci
- Velmi vysoké odborné nároky na tazatele (nutnost pracovat se skupinou, přístup ovlivní výsledky)
- Odborné nároky na zpracování výsledků

Participativní diskuze

- Dávají ještě více prostoru účastníkům a využívají různé **projektivní a kreativní techniky** (např. tvorba různých map - pocitové, mentální mapy, mapy vnímání místa).
- Spíše než zkoumání postojů je cílem **hledání společných styčných bodů, navržení řešení problému**.
- Klíčová je **různorodost diskutujících**.
- **Varianty:**
  - **Kulatý stůl** – akcent na rovnost diskutujících, rovné zapojení do debaty, symbolický kruh, rovnovážné vedení diskuze zkušeným moderátorem.
  - **World Café** - Účastníci jsou rozděleni do menších skupin a rozesazeni k několika stolům. U každého stolu je zvolen facilitátor. Po omezený čas skupina diskutuje zadané téma, zapisuje si poznámky a náměty a facilitátor je pak shrne a po výměně skupiny u stolu pak s těmito závěry seznámí další skupinu. Pak následuje další diskusní otázka. Vhodná pro málo zformulované názory a zkušenosti. Dochází k výměně a formování názorů v osobním dialogu, rozšíření pohledů na dané téma.
  - **Open Space** – Konkrétní témata diskuze demokraticky tvoří sami účastníci. Konkrétně to znamená diskusi několika paralelních skupin, kdy organizátor předloží pouze základní téma pro diskusi, detailní obsah diskusí je již na samotných účastnících. Předpokladem je ovšem vysoká motivovanost, otevřenost, ale i zodpovědnost participujících.

Participativní diskuze

Pozitiva

- Výběr různých alternativních postupů v závislosti na situaci
- Vysoká míra ztotožnění účastníků s výstupy
- Nízké finanční náklady

Negativa

- Nutná vysoká míra zájmu a motivace ze strany účastníků
- Časové a odborné nároky na zpracování výstupů

Expertní panely

- Panel má umožnit sumarizaci a syntézu vstupních dat a informací.
- Ta mohou sloužit jako doporučení do budoucna, reflexe kritických oblastí, problémů, případně vytyčení strategické vize do budoucna.
- Zpravidla se opírá o sdílené faktografické materiály, nad kterými účastníci diskutují, s cílem dospět k vytyčeným cílům.
- Klíčové je složení panelu s dostatečně širokým expertním zázemím.

Pozitiva

- Rychlé shromáždění velkého množství informací
- Vysoká kvalita získaných informací
- Nízké finanční náklady

Negativa

- Zohlednění pouze expertního pohledu, který může být výrazně vzdálen žité zkušenosti
- Organizační a rekruční nároky v případě vysoce expertních skupin

Deníčky

- Záznam osobních postojů nebo zážitků ve vytyčené oblasti na každodenní bázi.
- Umožňuje velmi detailní záznam osobních názorů, zkušeností, myšlenek a pocitů k aktuální situaci.
- Výpovědi jsou osobnější povahy, než při rozhovoru. Záznamy jsou zcela subjektivní, bez přímých vnějších vlivů (tazatel, ostatní respondenti).
- Aktuální, intimní, bez stylizace, přizpůsobivé, multimediální obsah

Pozitiva

- Velká míra poskytnutého detailu pro všechny účastníky
- Porozumění individuálním motivacím
- Výpovědi jen relativně málo ovlivněné vnějšími vlivy

Negativa

- Technické nároky na realizaci (online prostředí)
- Odborné nároky na zpracování výsledků

Analýzy textových a vizuálních zdrojů

- Analýza libovolného souboru existujících vizuálních, zvukových nebo textových záznamů.
- Klíčová je vhodná volba výběrových a vyhledávacích kritérií (čas, zdroj, klíčová slova) i platformy.
- Analýza již existujících

Pozitiva

- Primární možnost sběru dat, pokud existují.
- Data nejsou zkreslena kontextem výzkumu.

Negativa

- Možnost neexistence dat nebo problematického výběru z příliš mnoha dat.

Etnografické metody

- Pozorování dějů nebo přímo participace na nich (zúčastněné pozorování) s cílem popsat děje bez předchozího předporozumění.
- Záznam o aktivitách formou deníku:
  - časové a místní údaje
  - popisy dějů a rolí účastníků
  - popis a reflexe vlastního zapojení
- Cílem je identifikovat nonverbální komponenty dějů, tacitní normy skupiny.

Pozitiva

- Možnost reflektovat chování, praxi.
- Umožňuje zkoumat oblasti činností mimo verbální oblast.

Negativa

- Možná nízká míra strukturovanosti
- Komplikované zpracování dat
- Relativně vysoké, často i fyzické nároky na výzkumníka

Základy dotazování

Aktivita

<https://forms.gle/7pqA6ePS1HTgWZES9>

Aktivita - Kryštof Kolumbus

Před 1451-1506 (asi 54 let)

Manipulativní zadání

Struktura rozhovorů a dotazníků

- Představení tazatele a výzkumu
  - Profesionalita x raport
- Informace o zpracování dat (anonymita)
- Začínáme od obecného
- K detailu
- K citlivějšímu
- Ke kontroverznějšímu
- Filtrovací dotazy
- Prompting
- Demografické údaje

Typ informací

- Jaký typ informace chceme od respondenta zjistit?
    - Postoj
    - Zdůvodnění
    - Faktické údaje
    - Informace o chování
    - Vzpomínky
    - Interpretace
    - Emoce
  - Jaké konkrétní údaje ve vztahu k našemu zadání se chceme dozvědět?
    - Jednotlivé komponenty **operacionalizace**
  - Jak budeme tyto informace zpracovávat?
    - Jakou metodu zvolíme?
    - Jak budeme kódovat?
- > volba metody

Dostupnost informace

- Je informace respondentovi dostupná?
  - Filtrovací otázky
- Zná respondent odpověď?
  - Pochopení vlastních motivací a odlišná zdůvodnění
  - Hypotetické otázky -> hypotetické odpovědi
  - Chování a postoj jsou odlišené a nemusí korespondovat
- Zahrnutí únikové odpovědi:
  - Neutrální a úniková odpověď
  - Zabraňuje znečištění dat
  - Může komplikovat další analýzu

Míra a typ detailu

- Definice
  - Kdo je mladý? Kdo je bohatý?
  - Nabídnutí definice/vyzvání respondenta, aby ji vytvořil
- Detail
  - Jak detailní odpověď chceme získat?
  - Přesnost a četnost
  - Naše vymezení/ vymezení respondentem
- Dimenze odpovědi
  - Pracovní pozice?
  - Musí naplňovat operacionalizaci
- Užité příkladů objasní téma, ale příklad bude často chápán jako celek

Čas

- Dokáže si respondent událost vybavit?
- Podceňování běžného, přeceňování vzácného
- Příliš dlouhý interval – podcenění četnosti
- Příliš krátký interval – přeceňování (telescoping)
- Zhodnocení významu:
  - Neobvyklost
  - Sociální náklady nebo odměny
  - Pokračující důsledky
- Vysoký význam – 1 rok
- Nízký význam – 1 měsíc

Základní pravidla:

- Ptát se jen na jednu informaci
- Krátké věty (pod 20 slov)
- Vyhýbat se cizím a komplikovaným slovům
- Vyhýbat se obecným slovům, která jsou již obsahově vyprázdněná
- Vyhýbat se záporům (ŽÁDNÉ dvojité záporny)
- Kvantifikátory dávat na začátek (jinak nebudou brány tolik v potaz)
- Kriticky hodnotit významové rozdíly (mít rád x schvalovat x souhlasit s)
- Vyhnout se návodným otázkám (Jak moc máte rádi pomeranče?)
- Možnosti mají být srovnatelně pravděpodobné, obě zmíněné:
  - Co je lepší A nebo B? (A, B) x Je P lepší než Q? (Ano, Ne) - NE
  - Souhlasíte nebo nesouhlasíte
- Nenabízet argumenty k jednotlivým variantám

Respondenti mají tendenci:

- Zjednodušovat si otázku (nevnímat kvantifikátory, široká interpretace)
- Volit poslední řečenou a první psanou možnost
- Vliv předchozí otázky
  - Priming
  - Snaha o vlastní konzistenci
  - Být vyvážený (vlastní strana – proti strana - větší podpora protistrany)
- Pozitivní x negativní rámování
  - Méně lidí je pro aktivní zákaz
- Dlouhá otázka – dlouhá odpověď – ale více zavádějící

Společenské normy a citlivost otázek

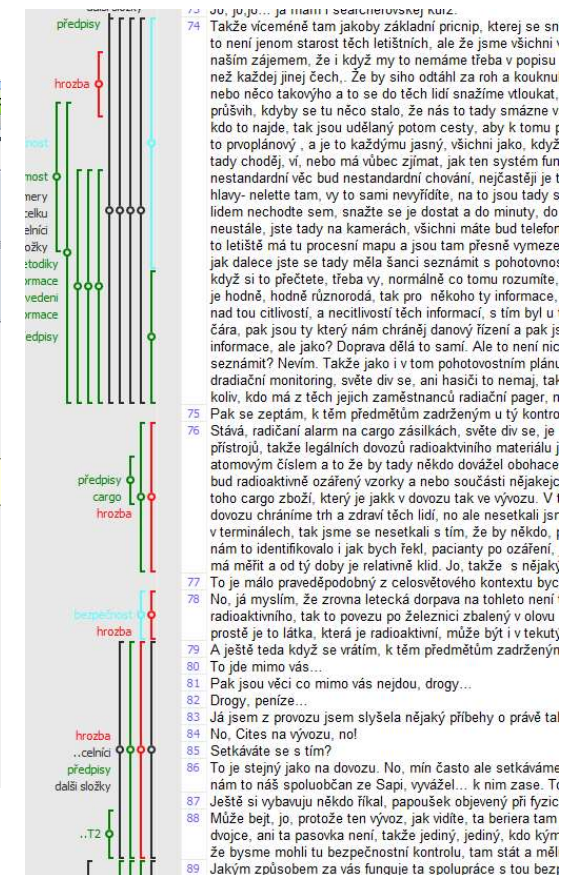
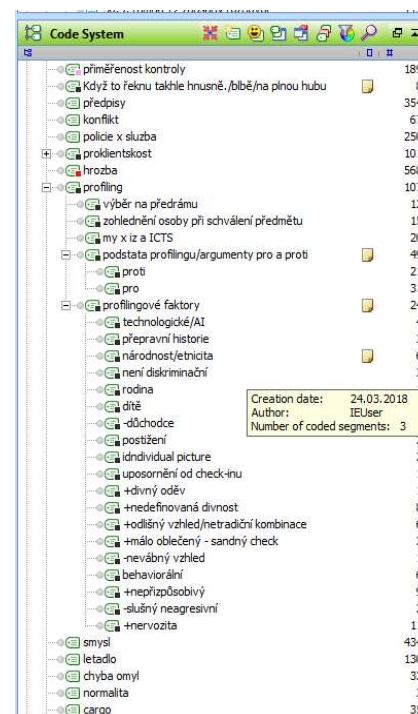
- Ptáme se na chování respondenta osobně nebo na celou komunitu?
- Pokud má respondent pocit, že je vybrán jako člen skupiny, má snahu ji příkladně reprezentovat
- Ptát se na chování ostatních
- Respondenti nebudou odpovídat, pokud se bude zdát, že to není v jejich zájmu (výzkum by je k tom neměl nutit)
- Snižování bariér:
  - Otevřené dlouhé otázky
  - Užití slovních obrátů, které nejsou tabuizovány
  - Široká škála možností, kde chování nebude působit extrémně
  - Užití vlastních termínů respondenta
  - Uznání obtížnosti
  - Možnost neodpovědět

Analýza dat – základní principy

Kódovací schéma

- Umožňuje strukturovat a redukovat data skrze kategorizaci
- Kódovací schéma se skládá ze systému kódů, které mohou být organizovány v několika úrovních
- Jednotlivé kódy jsou kategorie – nálepky, které shrnují obsah dané části materiálu
- Kódy musí být jednoznačně definovány a nesmí docházet k záměnám
- Segmenty označené jedním kódem je následně možné dále zpracovávat (porovnávat, dále dělit, hodnotit jejich četnost, hledat styčné body)
- Kódovací jednotka – část dat, které připíše jeden kód – slovo, věta, promluva

74 Takže víceméně tam jakoby základní princip, kterej se sn
to není jenom starost těch letištních, ale že jsme všichni v
naším zájmem, že i když my to nemáme třeba v popisu
než každěj jinéj čech. Že by siho odtáhl za roh a kouknou
nebo něco takovýho a to se do těch lidí snažíme vtluokat,
průšvih, kdyby se tu něco stalo, že nás to tady smázne v
kdo to najde, tak jsou udělaný potom cesty, aby k tomu p
to provplánový, a je to každému jasný, všichni jako, když
tady choděj, ví, nebo má vůbec zjmát, jak ten systém fun
nestandardní věc bud nestandardní chování, nejčastěj je t
hlavy- nelette tam, vy to sami nevyřídíte, na to jsou tady s
lidem nechodte sem, snažte se je dostat a do minuty, do
neustále, jste tady na kamerách, všichni máte bud telefon
to letiště má tu procesní mapu a jsou tam přesně vymeze
jak dalece jste se tady měla šanci seznámit s pohotovos
když si to přečtete, třeba vy, normálně co tomu rozumíte,
je hodně, hodně různorodá, tak pro někoho ty informace,
nad tou citlivostí, a necitlivostí těch informací, s tím byl u
čára, pak jsou ty který nám chráněj danový řízení a pak js
informace, ale jako? Doprava dělá to samý. Ale to není nic
seznámit? Nevím. Takže jako i v tom pohotovostním plánu
dradiční monitoring, světe div se, ani hasiči to nemaj, n
koliv, kdo má z těch jejich zaměstnanců radiční pager, n
75 Pak se zeptám, k těm předmětům zadržným v tý kontro
76 Stává, radiční alarm na cargo zásilkách, světe div se, je
přístroj, takže legálních dovozů radioaktivního materiálu j
atomovým číslem a to že by tady někdo dovážel obohace
bud radioaktivně ozářený vzorky a nebo součásti nějakéje
toho cargo zboží, který je jakk v dovozu tak ve vývozu. V t
dovozu chráníme trh a zdraví těch lidí, no ale nesetkali jsr
v terminálech, tak jsme se nesetkali s tím, že by někdo, j
nám to identifikovalo i jak bych řekl, pacianty po ozáření,
má měřit a od tý doby je relativně klid. Jo, takže s nějaký
77 To je málo pravděpodobný z celosvětového kontextu byc
78 No, já myslím, že zrovna letecká doprava na tohleto není
radioaktivního, tak to povezu po železnici zbalený v olovu
prostě je to látka, která je radioaktivní, může být i v tekutý
A ještě teda když se vrátím, k těm předmětům zadržným
79 To jde mimo vás...
80 Pak jsou věci co mimo vás nejdu, drogy...
81 Drogy, peníze...
82 Já jsem z provozu jsem slyšela nějaký příběhy o právě tai
83 No, Cites na vývozu, no!
84 Setkáváte se s tím?
85 To je stejný jako na dovozu. No, mín často ale setkáváme
nám to náš spoluobčan ze Sapi, vyvážel... k nim zase. T
87 Ještě si vybavuju někdo říkal, papoušek objevený při fyzic
88 Může být, jo, protože ten vývoz, jak vidíte, ta beniera tam
dvojce, ani ta pasovka není, takže jediný, jediný, kdo kýrn
že bysme mohli tu bezpečnostní kontrolu, tam stát a měl
89 Jakým způsobem za vás funguje ta spolupráce s tou bezp

Kódování prakticky

Kódovací schéma/kniha

Kódy

Popisky kódů

Definice kódů

Pravidla pro rozhodnutí

• Kvalitativní software: Subkódy

- MaxQDA
- Atlas.ti
- NVivo

Četnosti

Code	Count
přiměřenost kontroly	189
Když to řeknu takhle hnusně./blbě/na plnou hubu	8
předpisy	354
konflikt	67
policie x služba	250
proklentskost	101
hrozba	568
profiling	107
výběr na předrámu	12
zohlednění osoby při schválení předmětu	15
my x iz a ICTS	20
podstata profilingu/argumenty pro a proti	49
proti	21
pro	31
profilové faktory	24
technologické/AI	4
přepravní historie	3
národnost/etnicita	6
není diskriminační	3
rodina	1
dítě	2
-důchodce	2
postižení	2
idividual picture	2
uposornění od check-inu	1
+divný oděv	1
+nedefinovaná divnost	8
+odlišný vzhled/netradiční kombinace	6
+málo oblečený - sandný check	2
-nevábný vzhled	1
behaviorální	6
+nepřízřusobivý	9
-slušný neagresivní	2
+nervozita	11
smysl	434
letadlo	130
chyba omyl	2
normalita	3
targo	35

Creation date: 24.03.2018
Author: IEUser
Number of coded segments: 3

Typy kódů

Induktivní

- Vyvozené z dat
- Vycházejí ze znalosti dat a jejich variability
- Umožňují prozkoumat data – odhalit nové jevy, témata, identifikovat nové vlivy (proměnné)
- Vytvářejí zakotvené porozumění analyzovanému materiálu
- Vznikají během kódování, které je postupně upravováno

Deduktivní

- Vyvozené z teorie
- Zakládají se na znalosti teoretických vztahů a konceptů, na kterých je teorie založena
- Jsou aplikovány na data
- Umožňují testovat teorie, vyvracet a upravovat je
- Data jsou chápána prizmatem teoretického konceptu
- Vznikají před začátkem kódování

Metody kvalitativní analýzy

Základní metody

Obsahová
analýza

Tematická
analýza

Diskurzivní
analýza

Obsahová analýza

- Identifikuje kategorie
- Popisuje význam kategorií
- Identifikuje společné výskyty
- Zkoumá četnost výskytů
- Latentní význam
- Zájem o konkrétní aspekt dat (např. jak je popisován konkrétní jev)

Obsahová analýza – postup

- Testovací kódování:
  - Zakódování části materiálu s maximální diverzitou
  - Obvykle 10-20 % souboru
  - Soupis problémů a úprava schématu
- Spolehlivost kódu:
  - Intercoder reliability - konzistence mezi kodéry
  - Intracoder stability – stabilita výsledku, rekódování identického úseku po 10-14 dnech
- Percentage of agreement (Kappa coefficient > 0.8)
- Zakódování celého datasetu
- Analýza jednotlivých kódů
- Soupis poznatků o jednotlivých kódech
- Syntéza poznatků napříč kódy

$$K = \frac{P_{\text{agree}} - P_{\text{chance}}}{1 - P_{\text{chance}}}$$

P_{agree} = Proportion of trials in which judges agree

P_{chance} = Proportion of trials in which agreement would be expected due to chance

Obsahová analýza – interpretace

- Cílem je popsat, jak je pojímáno téma, které je předmětem zájmu:
  - Jaké aspekty jsou zmiňovány a jak?
  - Jaká témata dominují?
  - Jak jsou pojímána?
  - Objevují se nějaké specifické kombinace témat?
- Otázky pro OA:
  - Co je v daných dokumentech? Jak
  - Jak je téma pojímáno?
  - Za jakých okolností je zmiňováno?
- Limity:
  - Nepokrývá celá data
  - Analýza není definována do většího detailu
  - Nižší výtěžnost analýzy
- Jednoduchá metoda s jasným postupem vhodná pro začátečníky

Tematická analýza

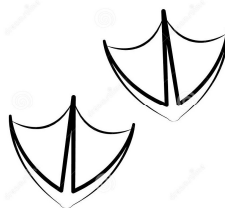
- Hledá opakující se vzorce a identifikuje je, jako projevy jevu „v pozadí“
- Na jejich základě usuzuje o daném jevu
- Cílem je popsat jev, který není přímo měřitelný/viditelný
- Více interpretace

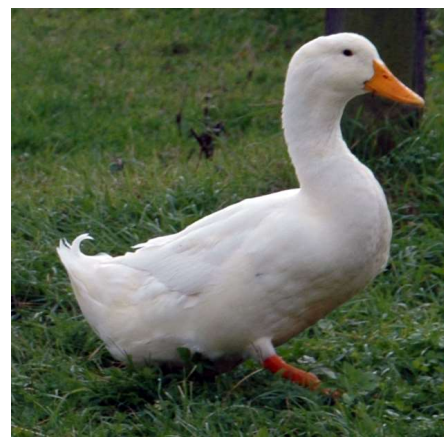
Nalezení projevů

Rozpoznání

Definice

Asociace znaku s jevem

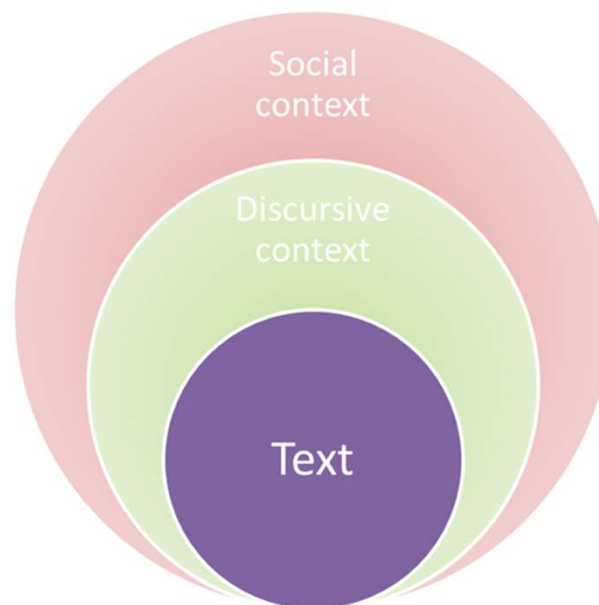
Co na základě toho můžeme říct o kachnách?
Jsou nějaké další projevy, které po sobě kachna zanechává a které bychom mohli zachytit?

Interpretace projevů
a analýza jevu

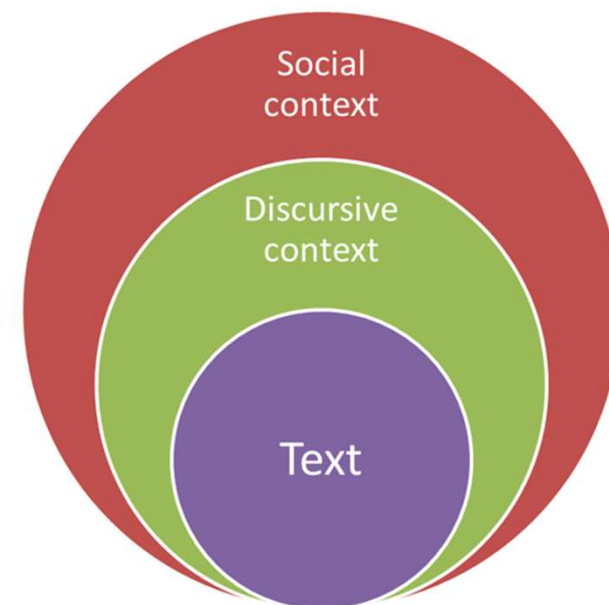
Diskurzivní analýza

- Předpoklad, že naše chápání je klíčové pro utváření světa kolem nás
- Zkoumá dopad konkrétní verze vnímání reality (diskurzu) na fungování společnosti

Content analysis

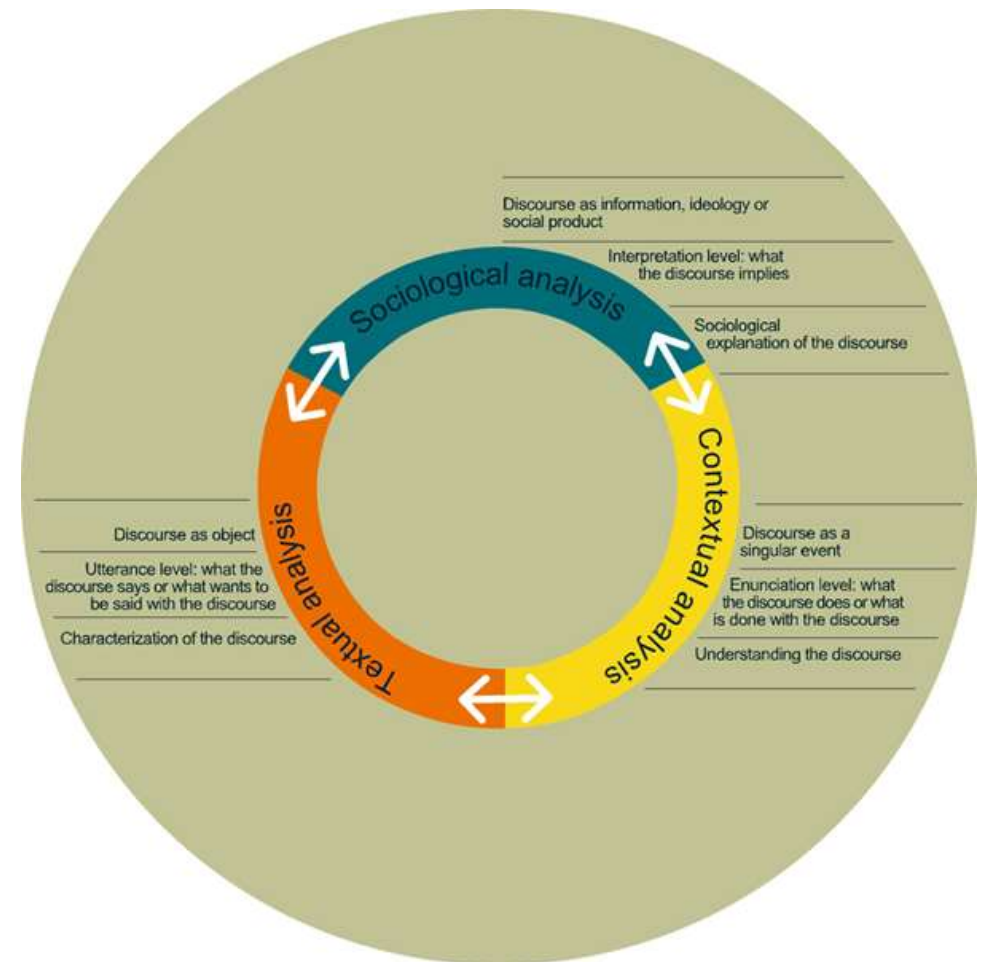

Discourse analysis

Diskurzivní analýza

- Analýza textu:
  - Identifikace konkrétních projevů diskurzu
  - Analýza diskurzivních prostředků
- Analýza kontextu:
  - Kontext produkce diskurzu
  - Intertextuální vztahy
- Sociologická analýza:
  - Implikace a dopady diskurzu v realitě
  - Zdroje diskurzu
  - Diskurz jako informace, ideologie nebo sociální produkt

Praktická vsuvka

Obsahová analýza

- Prohlédněte si následující texty
- Vyberte z nich vzorek (3 nejrozdílnější)

Obsahová analýza

- Navrhněte výzkumnou otázku, kterou bychom na jejich základě mohli zkoumat

Obsahová analýza

- Kódy
  - Identifikujte hlavní oblasti, ke kterým se respondenti vztahují
- Subkódy
  - Co jsou hlavní aspekty, které v jednotlivých oblastech hodnotí?
- Obsah subkódů
  - Jak je hodnotí?

-> **vytvořte kódovací schéma**

Zaneste schéma sem - vytvořte si vlastní list:

https://docs.google.com/spreadsheets/d/1gwNS3sTe_zbZlIxuv92HIYTBfv3te-7Gwlz0fBIFR2U/edit?usp=sharing

Požadavky na kódy:

Jednorozměrovost

Jeden kód se subkódy označuje jeden jev

Vzájemná výlučnost kódů

Dva subkódy nemohou být připsány stejnému úseku

Obsažení všech variant

Kódy by měly pokrýt všechny varianty

Míří na latentní významy

Jinak není přidána hodnota oproti kvantitativním postupům

Žádné prázdné kategorie

u indukčních kódů

Obsahová analýza

- Nyní vezměte jiné tři texty
- Zkuste text rozčlenit dle Vašeho kódovacího schématu
- Zapisujte si průběžně problémy na které narazíte

Obsahová analýza

- Na jaké problémy jste narazili?
- Z čeho tyto problémy vycházejí?
- Jak je můžeme napravit?
- Upravte Vaše schéma

Obsahová analýza

- Za pomoci našeho schémat zakódujte přidělené texty
- Popište zvolený kód
  - Co můžeme říci o tomto kódu a jeho subkódech?

Hodnocení a limity kvalitativního výzkumu

Etika kvalitativních metod v evaluaci

- Dobrovolnost a upřímnost
- Informovaný souhlas účastníka
  - Obsah výzkumu
  - Cíl výzkumu
  - Zpracování dat
- Anonymizace
  - Formální naplnění požadavků
  - Funkční anonymizace
- Zájem účastníka
- Realistická očekávání účastníků od výsledků analýzy
  - Možnosti změny v důsledku evaluace
- Nerovná pozice evaluátora a účastníka
  - Vznik nerovných vazeb
- Odměny

Jak poznat kvalitní analýzu

- Dostupnost primárních dat:
  - Přepisy rozhovorů
  - Datové sady
  - Možnost účastnit se rozhovorů
- Informace o metodologii:
  - Datum
  - Vzorek
  - Způsob rekrutace
  - Způsob zpracování
  - Dostupnost a kvalita scénářů
  - Dostupnost zpracovaných dat
- Ochota autora tyto zdroje sdílet
- Mohly prezentované závěry vzniknout díky využitým metodám?
  - Obsahují vstupní data informace, ze kterých je možné vyvodit tyto závěry?
  - Jaká je povaha generalizace závěrů?
- Jsou jednotlivé závěry prezentovány vyváženě?
  - Je možné, že se neobjevily výrazněji zastoupené protiargumenty?
  - Je prezentovaná názorová šíře uvěřitelná?
  - Jsou všechny perspektivy prezentovány stejným způsobem?
- Kontextuální analýza výstupu:
  - Důvod vzniku
    - Finanční motivace
    - Ideologické motivace
  - Publikum
  - Provázanost s dalšími pracemi
  - Autorský tým
    - Kvalifikace
    - Ideologický profil

Limity kvalitativní analýzy

Výzkumná rovina

- **Pozitiva:**
  - unikátní porozumění detailu
  - pochopení souvislostí
  - odhalení nových faktorů
  - vznik teorií
- **Negativa:**
  - neumožňuje exaktní zmapování celku
  - neumožňuje vztažení výsledků na celou populaci

Praktická rovina

- **Pozitiva:**
  - rychlá akumulace zcela nových informací
  - nízké náklady
- **Negativa:**
  - odborná kvalifikace
  - náchylné na zkreslení
  - zamoření nekvalitními výzkumy

Závěrem

❖ Předpoklady evaluace

- Typ evaluace dle kontextu a cíle
- Multioborovost jako přednost
- Participativní metody
- Procesní evaluace jako předpoklad užití kvalitativních metod

❖ Design analýzy

- Předpoklady
- Cíle
- Hlavní kroky

❖ Datové zdroje

- Možné zdroje (typy, existence)
- Výběrové metody

❖ Kvalitativní metody

- Co to je a co umí

❖ Metody sběru dat

- Rozhovory
- Ohniskové skupiny
- Participativní diskuze
- Expertní panely
- Deníčky
- Analýza textových a vizuálních dat
- Etnografické metody

❖ Základy dotazování

❖ Metody analýzy dat

- Obecné principy
- Obsahová analýza
- Tematická analýza
- Diskurzivní analýza

❖ Praktické cvičení

❖ Etika sociologických metod v evaluaci

❖ Hodnocení a limity kvalitativní analýzy

Literatura:

- William Foddy (1993) Constructing questions for interviews and questionnaires, Cambridge University Press.
- Margrit Schreier (2012) Qualitative Content Analysis in Practice, SAGE.
- Richard E. Boyatzis (1998) Transforming Qualitative Information Thematic Analysis and Code Development, SAGE.
- Jan Hendl (2008) Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace, Portál.

STEM

www.stem.cz